

PODOBY A PŘEKÁŽKY SPOLUPRÁCE TECHNICKÝCH VYSOKÝCH ŠKOL A PODNIKŮ OČIMA EXTERNÍCH SPOLUPRACOVNÍKŮ*

Michaela Šmídová

Úvod

Vztah mezi vysokými školami a podnikovým sektorem (případně doplněný o pozice státní správy v jejich různých úrovních) je již dlouhodobě velmi diskutovanou otázkou, a to především v souvislostech s potřebou reformy českého vysokého školství. Podnikatelské subjekty často verbalizují své požadavky na schopnosti a vybavenost absolventů VŠ a často také výrazně kritizují české vysoké školy za jejich přílišnou akademičnost a „nepraktičnost“. Na téma podoby spolupráce vysokých škol a podnikatelů se nezávadně provádějí výzkumy. Ty se soustředí právě na pojmenování požadavků podnikatelských subjektů vůči vysokým školám, a to zejména vzhledem k absolventům. Existují zde samozřejmě i otázky přímé spolupráce podniků a vysokých škol na inovacích a vědeckém vývoji, které by byly přímo uplatnitelné v praxi.

Jsmo si vědomi toho, že mnohem rozsáhlejší (a pravděpodobně do jisté míry reprezentativnější) výzkumy na toto téma už prováděny byly. K těm nejnovějším patří například dotazníkové šetření Svazu průmyslu a dopravy z roku 2008, které bylo realizováno mezi zaměstnavateli u absolventů vysokých škol (VŠ). Z něho mimo jiné (ve velké zkratce) vyplývá, že podnikatelé-respondenti výzkumu jsou sice spokojeni s teoretickou a vědomostní základnou absolventů, ale velmi zdůrazňují malé mezioborové znalosti absolventů a nedostatečnou propojenost technických a ekonomických vysokých škol s podniky, která se projevuje slabou schopností inovovat, aplikovat nové technologie. Podnikatelské subjekty velmi silně deklarují zájem na spolupráci a překážky v této spolupráci spíše hledají u vysokých škol. Interpretace autorů výzkumů jednoznačně směřuje k tomu, aby byla co nejdříve provedena reforma vysokého školství především takovým způsobem, aby se posílila praktická

příprava a schopnost absolventů podílet se na inovacích a vývoji v podnicích.¹

Projekt Spolupráce technických fakult veřejných vysokých škol s podniky a dalšími experty se zaměřením na bakalářské studijní programy (dále jen SPAV) je jedním z projektů, který se soustředí na toto téma a klade si otázky o možných formách spolupráce (v čem je dobrá a co jí naopak chybí). Součástí projektu byl také výzkum-sonda, který se primárně zaměřil především na podobu spolupráce (včetně příkladů) a její případné existující bariéry a nedostatky. Svým rozsahem a pojetím sice nemůže být vyčerpávajícím popisem současného stavu, ale je podporným nástrojem pro celý projekt.

A také platí to, že tento konkrétní výzkum-sonda vede nejen k naznačení základních odpovědí, ale pomáhá také generovat další a možná obecnější otázky, které se týkají právě vztahu technických vysokých škol a podniků.

METODICKÁ ČÁST

Výzkumná sonda v rámci projektu SPAV se soustředila na problematiku spolupráce zástupců podnikatelského sektoru (ale také státní správy jako dalšího důležitého aktéra, který podmínky spolupráce pomáhá formovat především legislativně). Jim byl určen krátký dotazník, jehož základní struktura je prezentována v Tabulce č. 1. V dotazníku se kombinují otázky uzavřené (tj. předem daná škála/možnosti odpovědí) a otevřené (tj. volný prostor pro vyjádření respondenta). Právě otevřené otázky

* Studie vypracovaná v rámci projektu z programu NPV II č. 2E08013 „Spolupráce technických fakult veřejných vysokých škol s podniky a dalšími experty se zaměřením na bakalářské studijní programy“.

¹ Na internetových stránkách Svazu průmyslu a dopravy není v dispozici zpráva, která popisuje výzkum, proto jsou zde uvedené informace zprostředkované z webu MŠMT, konkrétně celé znění článku na toto téma je dostupné na URL: <<http://www.msmt.cz/bila-kniha/jak-hodnoti-absolventy-vysokych-skol-cesky-prumysl>>(pozn. aut.).

dávají respondentům velký prostor k vyjádření, který je vzhledem ke složitosti tématu potřebný.

Tabulka č. 1: Základní struktura dotazníku

Způsob spolupráce s VŠ (její podoba a hodnocení)
Dobré příklady spolupráce
Největší překážky spolupráce
Základní background respondenta (osobní i firemní)

Vyhodnocení dotazníku se potom provádělo prostřednictvím relevantních analytických metod – kvantitativních i kvalitativních. Tak, aby bylo možné získat co nejpřesnější obrázek o názorech respondentů a pokusit se tyto názory relevantně uspořádat, dát jim přehlednější strukturu.

Základním souborem pro náš výzkum tedy byli (jsou) odborníci spolupracující v rámci technicky zaměřených vysokých škol – což bezesporu je velmi široká definice – a právě způsoby a formy této spolupráce jsou ostatně jednou z důležitých otázek, které jsme si v našem výzkumu kladli. Takoví externí spolupracovníci pocházejí v případě technických vysokých škol z podnikatelského prostředí (to je hlavním zaměstnavatelem absolventů daných VŠ), mohou být členy nejrůznějších oborových komor a asociací, ale patří mezi ně i další aktéři jako jsou zástupci ministerstev, obecněji státní správy. Ta samozřejmě do vztahu vysoké školy a podniky/firmy zasahuje rovněž tím, že reguluje celé prostředí, v němž se daný vztah odehrává a nakonec i samotná státní správa má na podobě vysokých škol také svůj zájem. Pravděpodobně poněkud odlišnou, ale neméně relevantní skupinu spolupracovníků představují i lidé, kteří patří k akademické obci ať už prostřednictvím vědecko-výzkumných institucí nebo soukromých vysokých škol.

Pro správnou a relevantní interpretaci výsledků výzkumu je důležité dobře definovat a popsat výslednou skupinu respondentů.

Bylo osloveno na základě výše zmíněného základního kritéria (externí spolupracovníci s VŠ) a také na základě databáze, kterou má CSVŠ k dispozici, kolem 250 lidí/institucí, a z nich reagovalo 22. Návratnost dotazníků tedy byla velmi nízká, což lze vysvětlit mnoha důvody. K těm nejobecnějším patří nízká ochota oslovených účastnit se jakýchkoliv výzkumů. Konkrétněji v našem případě mohla být nízká návratnost na jedné straně způsobena příliš širokým záběrem oslovených (a tedy nedostatečným a do jisté míry nepřesným zacílením, což bezesporu vnímáme jako chybu ve výzkumné strategii). Na druhé straně mohla být nízká návratnost daná i jejich malým zájmem participovat na podobném výzkumu, byť problematika samotná je často prezentována jako

jedna ze základních zdrojů úspěšnosti české ekonomiky a potažmo společnosti. Je tak samozřejmě evidentní, že výsledná skupina respondentů netvoří reprezentativní soubor, jehož názory by bylo možné relativně spolehlivě zobecňovat. Je mnohem spíše skupinou expertů, odborníků, lidí, kteří se mohou a v dané chvíli také chtějí k dané problematice vyjadřovat na základě svých vlastních zkušeností. Přesnější popis skupiny respondentů je k dispozici v následující části textu.

ANALÝZA A INTERPRETACE

Respondenti: koho reprezentují, jejich firemní background (Tabulka č. 2)

Z těch externích spolupracovníků, co odpověděli a aktivně se tak zúčastnili výzkumu, byla většina z podnikatelského prostředí, menší část ale pocházela také ze státních institucí (včetně vědecko-výzkumných institucí, které ostatně patří také k významným zaměstnavatelům absolventů VŠ, i když je pravděpodobné, že jejich zájmy mohou mít poněkud jinou podobu) a jeden respondent reprezentoval soukromou vysokou školu (heterogenita respondentů je bezesporu dána měkce nastaveným kritériem výběru a do určité míry znesnadňuje i samotnou interpretaci i vzhledem ke konečné velikosti souboru – pozn. aut.). Nejčastější velikost organizací, z nichž respondenti pocházeli, byla mezi 100 a 1000 zaměstnanci. Druhou nejvýznamnější skupinou organizací byly podniky větší než 1000 zaměstnanců – v tomto případě šlo téměř vždy o globální či alespoň nadnárodní podniky (např. Microsoft, IBM). Podnikající subjekty zabíraly širokou škálu oborů, kde ale poměrně jednoznačně bylo mezi nimi nejvíce těch, které se zabývají informačními technologiemi.

Respondenti jako osoby (Tabulka č. 3)

V případě našeho výzkumu jsme zjišťovali i základní osobní (relevantní) charakteristiky respondentů, protože i jejich zejména vzdělanostní zázemí může hrát důležitou roli. Všichni zúčastnění jsou vysokoškolsky vzděláni, a to nejen výhradně v technických oborech, ale také v humanitních, zemědělských, chemických atd.

Téměř polovina z nich se narodila mezi lety 1941 až 1950, podobný počet potom mezi lety 1951 až 1970 (respektive 5 mezi 1961 až 1970 a 4 mezi 1951 a 1960). Starší (*1931) a mladší (*1971) respondenti se objevují jen jednotlivě. Z tohoto hlediska lze chápat soubor respondentů jako vzorek, kde jsou zastoupeni zejména lidé s dlouhodobou praxí ve svých pracovních oborech a s vysokým vzdělanostním zázemím současně.

Tabulka č. 2: Background respondentů jako reprezentantů podniků, společností

Typ firmy / podniku	Podnikatelský subjekt: od malých firem po globální podniky (14 respondentů)	Státní instituce/ organizace: např. typu vědecké výzkumné instituce nebo knihovny, úřad práce, Ministerstvo životního prostředí, Ministerstvo financí (8 respondentů)
Počet zaměstnanců	Nejčastěji od 100 do 1000 zaměstnanců (9 respondentů)	Dále více než 1000 zaměstnanců (6 respondentů) Dále do 100 zaměstnanců (3 respondentů)
Oborové zaměření	IT (4 respondenti)	Výzkumné instituce a soukromá VŠ (3 respondenti)
	Organizační složky státu: např. Úřad pro technickou normalizaci, metrologii a státní zkušebnictví, MŽP, MF, Úřad práce, Státní technická knihovna	Dále: sklářství, zemědělství, poradenství, strojírenství, stavebnictví, plynárenství, elektrotechnika

Tabulka č. 3: Background respondentů jako osob

Rok narození	Nejvíce : 1941–1950 (10 respondentů)	Dále 1961–1970 (5 respondentů) a 1951–1960 (4 respondentů)	1931 (2 respondenti) 1971 (1 respondent)
Vzdělání	Všichni nejméně VŠ		
Obor vzdělání	Technické obory: elektrotechnika, strojírenství, stavebnictví, kybernetika	Humanitní: filozofie, psychologie, právo, knihovnictví	Ostatní: zemědělství, potravinářství, matematická informatika, chemie

HLAVNÍ VÝSLEDKY

Jak ale vypadá konkrétní současná spolupráce respondentů s (technickými) vysokými školami? Ve většině případů se odehrává na několika úrovních (tzn. v odpovědích volili respondenti více nabízených variant). Nicméně nejčastěji se spolupráce týká tvorby studijních programů (13 z 22 respondentů) a dále se potom externisté podílejí na (školní teoretické) výuce a také na zajištění praktické části výuky (vždy 10 z 22). O něco častější je tedy klasická „teoretická“ vysokoškolská výuka a nikoliv prakticky zaměřené vyučování.² Na zpracování studijních materiálů (tzn. skripta a jiné podobné

² Bylo by zajímavé, jak vypadá skutečná struktura spolupráce (tzn. založená na reprezentativním souboru), v našem případě je opatrná interpretace těchto výsledků (tj. častější spolupráce na teoretické výuce než na praktické) možná dvojitá: buď potvrzuje menší schopnost vysokých škol podporovat praktickou výuku, nebo naopak slabší snahu spolupracovníků se orientovat přímo tímto „praktickým“ směrem... (pozn. aut.)

studijní podklady) se podílí 8 respondentů a stejný počet potom i jiným způsobem, který konkretizují ve svých odpovědích. Mezi nimi se přitom objevují účast na vědecko-výzkumných projektech, hodnocení vědecké činnosti studentů, tvorba námětů pro diplomové práce, ale i podpora výsledků výzkumu (jejich zveřejňování nebo přímo public relations), mezinárodní mobilita, metodická pomoc při financování školy atd. V jednom případě, kdy respondentem byl zástupce úřadu práce, poskytl tento úřad možnost specifické praxe právě zde. Celkově se zdá být spektrum vzájemné spolupráce už jenom z hlediska prostého výčtu poměrně široké, ale ve své většině má spíše tradiční podobu. Zatím je tedy viditelné, že spolupráce se odehrává stále stejně – má jakési „zaběhané koleje“ a vlastně „inovativní“ přístupy jsou méně časté. Nicméně jejich zmapování by v tomto případě mohlo sloužit i jako inspirace pro další školy a podniky (viz kategorie „jinak“ v Tabulce č. 4). Je také pravděpodobné, že se spolupráce liší také podle typu organizace, z níž spolupracující pochází, nicméně na takto malém vzorku není tato diferenciace jednoznačně a hlavně spolehlivě prokazatelná.

Tabulka č. 4: Způsob spolupráce externistů

	ANO	NE
Jak?		
Tvorba studijních programů*	13	8
Výuka	10	12
Zpracování studijních materiálů	8	14
Zajištění praktické části výuky	10	
Jinak	8	Jak: public relations výsledků výzkumu, mezinárodní mobilita, odměňování vynálezců; vědecko-výzkumné projekty, granty; hodnocení studentské vědecké činnosti, stipendijní komise v nadaci Preciosa, Komise pro státní závěrečné zkoušky, příprava námětů na výzkum a diplomové práce; laboratoř, vedení, prací, výzkumná a publikační činnost, školení doktorandů; metodická pomoc při financování školy; propagace moderních enterprise technologií, stáže studentů, vědecko-výzkumné projekty; praxe studentů na úřadu práce

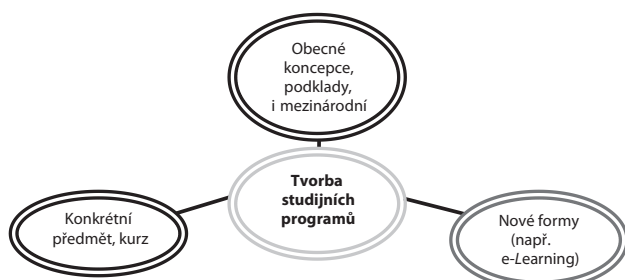
* Jeden respondent neodpověděl

Ze 13 respondentů, kteří uvedli, že spolupracují na tvorbě studijních programů, někteří specifikují, v čem tato spolupráce spočívá. Jsou to například řešerše, zpracování podkladů pro

akreditaci, ale samozřejmě i vlastní přednášky a tvorba a příprava vlastního předmětu výuky.

V zásadě lze rozdělit činnost spojenou s tvorbou studijních programů (tj. nejčastěji zmiňovaná podoba spolupráce) na tři základní úrovně (viz Obrázek č. 1). První a zároveň nejobecnější úroveň se týká koncepce studijního programu jako celku, a zahrnuje přípravu podkladů a případně i v mezinárodním rámci (např. tvorba programu bakalářského nebo navazujícího magisterského nebo využití programu Erasmus Mundus). Druhá úroveň reprezentuje zaměření na přípravu konkrétního předmětu či kurzu v rámci daného studijního programu, a nakonec třetí velmi specifickým typem či úrovní (a také nejméně obvyklým) je příprava eLearningových kurzů pro vysoké školy.

Obrázek č. 1: Způsoby podílení se na tvorbě studijních programů

Tabulka č. 5: Hodnocení spolupráce s VŠ respondenty*

Pozitivně	Spíše pozitivně	Ani pozitivně, ani negativně	Spíše negativně	Negativně
13	5	1	0	0

* Tři respondenti z 22 neodpověděli

Spolupráce s vysokými školami je hodnocena velmi pozitivně (viz tabulka č. 4) – jde totiž o respondenty, kteří skutečně spolupracují (spolupracovali) s VŠ. K interpretaci těchto výsledků se ale váže důležitá poznámka obsahová i metodická: respondenti v naší sondě všichni s vysokými školami skutečně spolupracují. A nejsou to tudíž jen reprezentanti firem, které o možné spolupráci mluví a přejí si ji. To by mohl být do určité míry problém zmíněného výzkumu Svazu průmyslu a dopravy, protože ten prováděl výzkum mezi reprezentanty podniků a je otázkou, jak moc se lišily názory těch firem, které spolupracují a těch, které spolupráci s VŠ nemají!³

³ Bohužel vlastně ani z dostupných výstupů není zřejmá metodika tohoto výzkumu. (pozn. aut.)

Současně ale platí, že spolupráci se „svými“ vysokými školami externisté vnímají velmi pozitivně, pak její celkovou intenzitu (tj. v našem případě pojmenovanou jako dostatečnost – nedostatečnost) hodnotí spíše s určitou rezervou a diferencovaně (tabulka č. 5). Nepovažují ji sice za úplně nedostatečnou (takto se nevyjádřil nikdo z respondentů!), ale poměrně často k ní mají určité výhrady. Někteří z respondentů je konkrétně uvedli a v nich je bezesporu skrytý další potenciál této spolupráce. V této souvislosti se tedy objevují hodnotící spojení, která lze shrnout do jednoho společného jmenovatele. Tím jsou nenaplněné možnosti ať už z důvodů lidských (např. „snaha o zrušení spolupráce ze strany některých“), komunikačních (např. „problém: lepší oboustranná komunikace, platforma, která sdružuje obě strany“), i časových (např. „hlubší spolupráce by šla na úkor firmy“). Podtextem téměř všech těchto vyjádření respondentů je pak určitá nespokojenost s flexibilitou vysokých škol, která se ostatně naplno a mnohem výrazněji projevuje v dalších částech výzkumu (především v otázce týkající se největších překážek ve spolupráci – pozn. aut.).

Tabulka č. 6: Celkové zhodnocení spolupráce s VŠ*

dostatečnou	spíše dostatečnou	spíše nedostatečnou	nedostatečnou
7	10	3	0
Proč? (konkrétní vyjádření respondentů)			
- Snaha o zrušení spolupráce ze strany některých			
- Měla by být intenzivnější z obou stran (fakulty a MŽP)			
- Široká ale komplikovaná, zájem je obecný, ale komplikují ji jednotlivci + problém vlastnická práva ze společných problémů			
- Možnost ovlivnit vývoj oboru			
- Relativně rozsáhlá, ale čím dál tím víc je potřeba ji dále rozšiřovat, což je časově a intelektuálně náročné v souvislosti s prací ve firmě			
- Je tu nenaplněný potenciál, problém lepší oboustranná komunikace, platforma, která sdružuje obě strany, flexibilita škol při adopci nového...			
- Vše je v pořádku, tak jak to vyplývá z postavení VŠ a úřadu práce			
- Maximálně užitečné			
- Časové limity, kompromis			

* Dva respondenti z 22 neodpověděli

S vědomím základní podoby struktury spolupráce respondentů s technickými vysokými školami je možné interpretovat i odpovědi na otázku, která se týká posouzení „osobního“ vlivu respondentů na spolupracující vysoké školy. Respondenti hodnotí svůj osobní vliv na vysokou školu, respektive na vysoké školy, s nimiž spolupracují, nejčastěji jako *spíše malý* a jejich odpovědi se soustředí právě nejvíce mezi možnostmi *malý* a *ani malý ani velký*. Pouze tři respondenti se subjektivně domnívají, že jejich vliv na VŠ je *spíše velký* – jeden reprezentuje Minis-

terstvo životního prostředí, druhý velkou akciovou společností a třetí soukromou VŠ, jejich zázemí je tedy naprosto odlišné. Ale vzhledem k tomu, že bohužel nemáme další informace o jejich konkrétní spolupráci, nelze z jejich většího optimismu či sebedůvěry nic relevantního odhadovat (tedy, kde se případně vzaly a na čem jsou založeny).

Tabulka č. 7: Vliv na vysokou školu*

malý	spíše malý	ani malý ani velký	spíše velký	velký
2	9	7	3	0

*Jeden respondent z 22 neodpověděl

Za obdobně subjektivní (subjektivní, protože a tím spíše, že není přesně definováno, co se vnitřním hodnocením kvality VŠ míní, a z tohoto důvodu kritéria respondentů pro odpověď mohou být až diametrálně odlišná) lze označit také hodnocení toho, zda jsou respondenti zapojeni do vnitřního hodnocení kvality vysoké školy. Většina z nich se však nedomnívá, že by do něj byla zapojena, jen 7 z nich je přesvědčena o opaku a charakterizuje jej zejména tak, že je členem správní nebo vědecké rady vysoké školy či fakulty, a případně také konstatováním, že získává zpětnou vazbu od studentů na svou činnost.

Tabulka č. 8: Zapojení do vnitřního hodnocení kvality vysoké školy, se kterou spolupracuje

Ano	Ne	Jak ?
7	13	Obvykle jako člen správní, vědecké rady VŠ nebo fakulty + nebo také prostřednictvím zpětné vazby od studentů
Z toho 5 spíše dostatečné, 1 dostatečné, 1 spíše nedostatečné		

Pro celý projekt SPAV je rovněž důležité získat konkrétnější představu o inspirativních (přesněji „dobrých“) příkladech spolupráce v jejich konkrétnější podobě.

Podoby dobrých příkladů spolupráce firem a technických vysokých škol jsou relativně různorodé, je však evidentní a do určité míry očekávatelné, že se nejvíce týkají struktury a vytváření studijních plánů, ať už se jedná o jednotlivé předměty nebo i o celé obory (to bylo ostatně už zřejmé z otázky, která se týkala realizované spolupráce externistů-respondentů – Tabulka č. 4). Za příklady vytvoření nového studijního oboru tak může sloužit např. respondenty zmíněné návrhářství bižuterie (Preciosa) nebo studijní programy vzniklé ze spolupráce a aktivit společnosti Siemens. Takových příkladů existuje samozřejmě mnohem více a v tomto ohledu v žádném případě neaspírujeme

na úplnost. V našem výzkumu tyto příklady především potvrzují hypotézy (a také zkušenosti) výzkumného týmu.

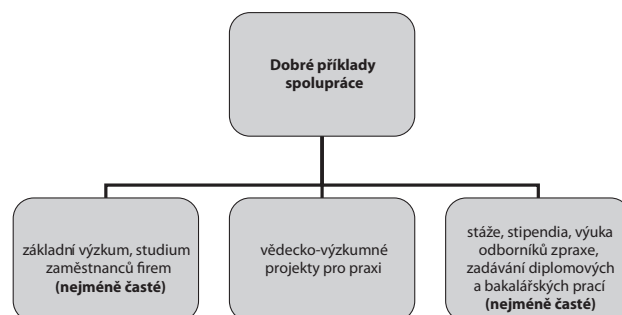
Respondenti (jak bylo řečeno výše, většinou se rekrutují z podnikatelského sektoru) velmi kladou důraz na expertní výuku, tj. na participaci odborníků z podnikatelské praxe na výuce studentů. Především tedy participaci těch lidí, kteří mají zkušenosti s reálnou existencí a chodem firmy, podniku.

Vůbec praktické dovednosti jsou z hlediska respondentů tím, co je při spolupráci primárně zajímavá. Proto se snaží vytvářet podmínky pro stáže studentů přímo v daných podnicích, případně je také navést na praktická a přímo ve výrobě uplatnitelná témata diplomových a bakalářských prací.

Respondenti si rovněž uvědomují důležitost zvyšování atraktivity technických oborů VŠ pro studenty a snaží se ji podpořit různými stipendii, která dokonce nemusí být podmíněna žádnými dalšími požadavky firem na zaměstnání takto podporovaného absolventa v dané firmě.

Respondenti také vnímají jako dobrý příklad spolupráce na vědecko-výzkumných projektech a případných uplatnění jejich výsledků. (Malým příkladem z naší sondy může být třeba bezlopatková turbína jako ve výrobní praxi použitý výsledek společného výzkumu.)

Obrázek č. 2: Dobré příklady spolupráce vysokých škol a firemního sektoru

U firem je tedy velmi dobře viditelná a zcela pochopitelná praktická orientace (PRAXE – to je v souvislosti s analýzou naší výzkumné sondy v podstatě klíčové slovo respondentů – pozn. aut.). To znamená mimo jiné důraz na podporu praktických dovedností, rychlou uplatnitelnost absolventů v prostředí firem, a v neposlední řadě také na aplikovaný výzkum (podporování inovací a uplatnění nových technologií). Pro české prostředí je dost příznačná i ta skutečnost, že v podstatě jenom jediný respondent se zmínil o částečně odlišné strategii své mateřské firmy. Jeho poznámka je zajímavá zejména proto, že

se týká doktorského studia zaměstnanců (Preciosa) a jejich (alespoň respondentem deklarovaného) zaměření také na základní výzkum. Píše, že: „...kromě využití znalostního potenciálu a přístrojového vybavení vysoké školy to vede k hlubšímu poznání vědeckých souvislostí technologií, k nimž v rámci vnitřního firemního aplikovaného výzkumu v podstatě nelze dospět.“

U všech těchto vyjádření, by nicméně bylo velkým přínosem jejich detailnější vysvětlení v rámci kvalitativních rozhovorů, což by mohl být dobrý námět pro další výzkumné aktivity.

Odpovědi na otázku, která se zabývala pojmenováním překážek bránících vzájemné spolupráci, poměrně jednoznačně odráží blízkost respondentů vůči podnikatelskému zázemí (a s určitou nadsázkou také „zájmy“), a to do jisté míry překvapivě i u těch, kteří nepatří přímo k reprezentantům firem, ale zastupují např. státní správu. V naprosté většině a s různou intenzitou totiž respondenti identifikují překážky jako překážky generované vysokými školami (ačkoliv jeden respondent smířlivě dodává, že „všechny překážky jsou řešitelné“). Jinak řečeno, školy jsou prozatím málo ochotné přizpůsobit se požadavkům „trhu“. Následující úvaha sice nevychází z ověřitelných dat, ale je dost pravděpodobné, že zástupci vysokých škol by na tuto problematiku měli diametrálně odlišný názor (i to by vlastně mohlo sloužit jako případný námět na výzkum orientovaný směrem k vysokým školám a jejich představitelům). Pomocí našeho dotazníku (potažmo sondy) je ale možné relevantně pojmenovat výhradně problémy, které vyplývají ze zkušeností respondentů a z jejich pozic v průmyslu, z jejich znalosti „tržní“ či „manažerské“ kultury.

V souvislosti s tímto je možné si položit i další, mnohem obecnější otázku, na kterou v tuto chvíli (a v rámci našeho výzkumu) nemáme odpověď. Jsou ale vysoké školy vždy jen v pozici toho, kdo má vyhovovat představám podnikatelů? Mají se vysoké školy chovat jako firmy: to je chovat se především tržně? Definice toho, co je vlastně úlohou vysokých škol je v tomto směru zásadní.

Konkrétní překážky, které jsou respondenty uváděny, se významně zaměřují i na podmínky spolupráce v nejširším slova smyslu. Jsou to například legislativní hranice spolupráce, které vnímají jako spíše nedostatečné a nevhodně nastavené (např. „nulová právní podpora“), a s tím do určité míry souvisí také finanční bariéry. Respondenti ale poměrně diferencovaně pojmenovávají, v čem finanční překážky především spočívají – zmiňují „oboustranně omezené finanční možnosti“ a „nevyře-

šené financování“, ale taky „nedostatečnou finanční motivaci“ (ale čím? – to není z odpovědi jasné) a nakonec trochu úžeji a jednoznačně zaměřená odpověď, že překážkou je „nízký rozpočet škol na odměny pro externisty“.

Další typickou pojmenovanou překážkou je (přirozený?) nesoulad (dokonce v jednom vyjádření „odcizenost“) mezi teorií, která je preferována na vysokých školách a podnikatelskou praxí, což vede i k tomu, že: „Školy jsou příliš teoreticky zaměřené, odtržené od praxe (spolupráce s firmami, důraz na praxi není hodnotícím, kritériem ani pro MŠMT), školy v konkurenci se specializovanými poradenskými firmami a výzkumnými pracovišti neobstojí při zpracování různých studií a řešení praktických problémů“.

Tento nesoulad se projevuje rovněž ve vzájemně odlišných postupech, jiném časovém nastavení řešených záležitostí, a také vlastně odlišnými zájmy. I když posledně zmíněná překážka – odlišné zájmy – reprezentuje spíše krátkodobé a konkrétní zájmy, protože z dlouhodobého hlediska je evidentní, že zájmy obou stran jsou si přinejmenším blízké, ne-li totožné. Na straně vysokých škol jsou to dobří absolventi a nové výzkumné poznatky, na straně podniků zase dobří zaměstnanci a nové technologie. Obojí je ale vzájemně komplementární, jenom nahlížené z různých pohledů a v různém časovém horizontu.

Jiná „firemní kultura“ je další překážka, která má zřejmě obecnější platnost a také velmi výrazně souvisí s rozdílným důrazem na teorii a praxi. Ze strany respondentů je kritizována nízká flexibilita, motivace a pomalost škol, nereagování na požadavky trhu a vůbec „netržní“ postupy, které jsou hodnoceny jako chybné. (např.: „Vnitřní uspokojení škol, že jsou v daném oboru na špičce a přitom jsou zaostalé, nahrazují „trh“ a sami vnucují studentům to, co je „dobré““). Ze subjektivního hlediska respondentů to samozřejmě může být a také je evidentní „chyba“ vysokých škol, ale na druhou stranu je docela dobře možné uvažovat i o tom, že u firem je zase naopak patrný přílišný důraz na výsledky ihned, bez zájmu o dlouhodobý (tj. strategický) vývoj (například je tento názor obsažen ve vyjádření: „Nejistota pro firmy a dlouhodobost spolupráce (pro firmy moc pomalé), školy spíše chtějí sponzory“).

Vlastně by se dalo říci, že obě strany (tj. VŠ i podniky) mají vlastní zavedené postupy, které jen málo korespondují s tím druhým prostředím a ke skutečnému prolomení bariér může dojít pravděpodobně jenom díky oboustrannému kompromisu. Prozatímni stav spolupráce, kterou je možné dále výrazně zkvalitňovat, komentuje jeden respondent jako: „oboustran-

nou slepotu vůči naléhavosti spolupráce“. Jiný respondent se domnívá a následně navrhuje, že: „souhrnně nejdůležitější je komunikace, lidi, kteří se umějí pohybovat v obou prostředích – více mohou udělat školy než firmy, existuje tu možnost využití svých bývalých absolventů (emocionální vztah ke škole)“.

Jako překážka se poměrně často může jevit i lidský faktor. Někteří respondenti pocítují ze strany akademických pracovníků nechuť cokoliv měnit a odborníky z praxe považují za určitý druh konkurence. Spolupráce je pak: „příliš závislá na jednotlivcích a sebeuspokojení pedagogů“.

Přes všechnu kritiku vysokých škol existují ale i respondenti, kteří si uvědomují i to, že určitý díl zodpovědnosti leží rovněž na samotném podnikatelském sektoru a jeho slabší ochotě investovat osoby, čas a samozřejmě také peníze do spolupráce s vysokými školami; a jeden z respondentů, hovoří dokonce o pasivitě firem!

Tabulka č. 9: Základní dichotomie ovlivňující spolupráci vysokých škol a podnikatelských subjektů

Teorie × praxe
Poznatky × hotová řešení
Základní výzkum × aplikovaný výzkum
„Akademické“ × „manažerské“
„Pomalé“ vysoké školy × „rychlé“ podniky a firmy (jiné pojetí času v rámci spolupráce obecně)

ZÁVĚR

V následujícím nebudeme prezentovat vyčerpávající závěry, které by danou problematiku definitivně ukončily, ale spíše nám jde pouze o stručné shrnutí výsledků sondy a naznačení možných dalších kroků a otázek, které v souvislosti se sondou vyvstávají.

Informace získané na základě výzkumné sondy provedené v rámci projektu SPAV o spolupráci technických vysokých škol s externisty – především s lidmi z firemního sektoru, nejsou v žádném případě nečekané. Dobře se prolínají a doplňují s jinými výzkumy, které se tímto tématem také zabývaly (na tomto místě máme na mysli již v úvodu zmiňovaný výzkum Svazu průmyslu a dopravy). V podstatě poznatky potvrzují to, že spolupráce má několik základních rysů nebo charakteristik:

- probíhá zejména spíše tradičními formami (prostřednictvím účastí externistů na výuce, stáže pro studenty, tvorba studijních podkladů);
- ve spolupráci existují velké rezervy, jež jsou identifikovány hlavně na straně VŠ (malá ochota, nízká flexibilita atd.);
- problémy existují v oblasti spolupráce na výzkumu a vývoji a případného uplatnění jejich výsledků v praxi;
- ze strany podnikatelského sektoru je kladen důraz výhradně na aplikovaný a ve srovnání se základním výzkumem „rychlý“ výzkum, či výzkum na přímou objednávku;
- spolupráce je omezená odlišným prostředím obou spolupracujících stran (jiná pravidla, jiný čas, obecně jiná „kultura“);
- jejím nedostatkem je také slabá vzájemná komunikace a z toho vyplývající nedorozumění;
- nejsou pro ni připraveny odpovídající legislativní a finanční podmínky.

Každá z těchto stručných charakteristik v sobě obsahuje mnoho námětů na další výzkumy, jež by měly být přesněji zaměřené a zároveň by se měly vzájemně propojovat. Tým výzkumníků SPAV se některými z nich ve svých výstupech zabývá a bude zabývat. Například se jedná o analýzu dlouhodobých záměrů a výročních zpráv technických vysokých škol právě z hlediska strategie spolupráce s podnikatelským sektorem a státní správou, nebo o sondu, která se zabývala správnými radami a jejich pozicí (jakým způsobem jsou využíváni odborníci, kteří v správních radách zasedají) na technických školách.

Na úplný závěr a na první pohled trochu mimo přímé výstupy tohoto výzkumu se ale implicitně objevuje možná trochu provokativní teze o tom, že nám vlastně chybí pohled vysokých škol na stejnou problematiku. To je: neměly by být provedeny také výzkumy toho, co čekají vysoké školy od této spolupráce? Zatím se zdá, že většinou jsou všechny výzkumy orientované trochu jednostranně jen na firemní sektor, a že jsou známy především jeho názory, které veřejně debatě naprosto dominují. Samotné vysoké školy jsou potom vnímány jednostranně jako nepružné a příliš akademické instituce, které stojí úplně mimo „skutečný“ (tj. na principech volného trhu založený?) život.

Mgr. Michaela ŠMÍDOVÁ, Ph.D.
Centrum pro studium vysokého školství, v.v.i.,
Univerzita Karlova v Praze, Fakulta sociálních věd,
Centrum pro sociální a ekonomické strategie
smidovamichaela@seznam.cz

Résumé

Collaboration Forms and Barriers between Technical Universities and Commercial Firms in a Point of View of External Fellows

In the article are presented basic (the most important) results from sociological research which was realized in the frame of the project "Collaboration among faculties of public higher education institutions, industrial firms and other experts focusing on bachelor study". Respondents of research came especially from commercial firms and state and local administration and were chosen from database of the technical universities external fellows. Collaboration is valued by respondents as relatively successful but the intensity or quality is not considered as sufficient. The most often collabora-

tion form is on creating of study programs and there were identified three different levels. The first one is the most general level of creating of study program concepts or approaches, other is work on concrete subject and the last one is (and the most rare) creating of new forms of study programs (i.e. e-learning programs). It is clear that the biggest barriers are visible especially on the side of universities. This result is surely connected with type of respondents, as was told sooner they are rooted into firms culture and consequently they have different culture, different world-view if we compare it with faculties (or universities). There is perceived a deep gap between academic and firm cultures. We can illustrate it as diametrically different approaches of time, knowledge, basic and applied research, etc.

